

UDK 050(091):378
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 19. 7. 2010.
Prihvaćeno: 24. 3. 2011.

POVIJESNI POGLED NA PRIJELOMNA RAZDOBLJA BOGOSLOVSKE SMOTRE

Valerija MACAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
valerija.macan@gmail.com

Sažetak

Povodom stote obljetnice izlaženja časopisa *Bogoslovska smotra* autorica donosi povijesni pregled glavnih triju razdoblja izlaženja ovog časopisa, od njegova pokretanja do današnjih dana. Na temelju već objavljenih članaka iznosi povijesne činjenice pokretanja i obustavljanja *Smotre* te ih potkrepljuje izvorima arhiva Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i Nadbiskupijskoga arhiva u Zagrebu. Na temelju detaljne analize dotične arhivske građe donose se nova saznanja o djelovanju časopisa te okolnostima u kojima je u dva navrata prestao izlaziti. Osvrće se na opetovanu nemogućnost da Fakultet sam pokrene *Smotru* i da ju sam financira te na financijske probleme koje su neprestano stvarali pretplatnici *Smotre* nepodmirivanjem svojih dugovanja. Autorica donosi pregled izdavača *Smotre*, koji su se izmjenjivali kroz povijest te pokušava na temelju dostupnih izvora za pojedina razdoblja ocrtati eventualni utjecaj državnih vlasti na izdavanje časopisa.

Ključne riječi: *Bogoslovska smotra*, znanstveni časopis, povijest, Hrvatska bogoslovska akademija, Kršćanska sadašnjost, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Katolički bogoslovni fakultet.

Uvod

Pokretanje časopisa *Bogoslovska smotra*¹ otezalo se kroz nekoliko desetljeća, a njegovo je izlaženje od 1910. godine pa do danas u nekoliko navrata bilo preki-

¹ Za časopis *Bogoslovska smotra* koriste se kratice: *Smotra* i *BS*.

dano, tako da su stogodišnju burnu povijest ovog časopisa pratile brojne nedaće, neke više, a neke manje poznate. Prvi prekid izlaženja uslijedio je vrlo brzo nakon samoga utemeljenja, već 1919. godine, kratko nakon završetka Prvoga svjetskog rata, a ponovno počinje izlaziti 1923. godine. Drugi put objavljivanje je obustavljeno 1944. godine, pred kraj Drugoga svjetskog rata, nakon čega je uslijedilo gotovo dvadesetak godina utihnuća *Smotre*, da bi od 1963. godine do danas časopis izlazio redovito. Ti prekidi izlaženja časopisa uz njegovo utemeljenje označavaju prijelomna razdoblja o kojima će u ovom članku biti govora. Nastojat će se utvrditi razlozi prekida izlaženja časopisa te prikazati financijske i druge okolnosti koje su uvjetovale (ne)tiskanje časopisa i njegovu borbu za opstanak.

U radu je, uz postojeću literaturu, korištena velikim dijelom arhivska građa vezana uz BS Arhiva Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu² te Nadbiskupijskoga arhiva u Zagrebu, temeljem kojih se velik dio arhivske građe koja se odnosi na povijest *Smotre* i na nju navezane Hrvatske bogoslovske akademije ovdje donosi prvi put. Arhivski materijal dijelom je potkrijepio činjenice koje smo dosad već poznavali prepričavanjem događaja direktnih aktera povijesti *Smotre* i iz njihovih članaka, a dijelom donosi i nove podatke.

1. Pokretanje časopisa – prvo razdoblje objavljivanja *Bogoslovske smotre* (1910. – 1919.)

Prije nego što je pokrenuta *Bogoslovska smotra* (u razdoblju od 1849. godine do 1909. godine) profesori Fakulteta objavljivali su svoje radove u glasilu *Katolički list*.³ No, vrlo brzo, a posebno otvaranjem Hrvatskoga sveučilišta 1874. godine, počelo se razmišljati o pokretanju vlastitoga znanstvenog bogoslovnog časopisa.⁴ Prvi razrađeni program za pokretanje teološko-filozofskoga časopisa donešen je 1898. godine prilikom obilježavanja 25. obljetnice Sveučilišta, a sastavili su ga profesori Fakulteta u Zagrebu, pozvavši na suradnju i kolege ostalih bogoslovnih učilišta u Hrvatskoj, svećenike pa i same laike. Vijeće Fakulteta je taj prijedlog stavilo na čekanje te se ne donosi pozitivna odluka o njegovu pokretanju, kao ni prilikom ponovne rasprave na istu temu 1908. godine. Budući da Bogoslovni fakultet nije uspijevaio samostalno pokrenuti *Smotru*, 1910. godine

² U daljnjem tekstu: AKBF.

³ O povijesti BS vidi u: Fran BARAC, U dvadeset i peto godišće..., u: *Bogoslovska smotra*, 25 (1937.) 1, 1-12. Vidi također: Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 1, 2-9.

⁴ O otvaranju Hrvatskoga sveučilišta vidi u: Mirko VALENTIĆ – Lovorka ČORALIĆ (ur.), *Povijest Hrvata. Druga knjiga: od kraja 15. st. do kraja Prvoga svjetskog rata*, Zagreb, 2005., 645-646.

tadašnji urednik *Katoličkoga lista*, dr. Josip Pazman (1863. – 1925.), odlučuje djelovati odlučno i samoinicijativno – proširit će *Katolički list* time što će *Bogoslovska smotra* izlaziti kao *Prilog Katoličkome listu*.⁵ Na blagdan sv. Josipa 1910. godine objavljen je prvi broj *Priloga Katoličkoga lista, Bogoslovska smotra*. Već od samog početka odlučeno je da će časopis izlaziti četiri puta godišnje. Prvi urednici bili su dr. Josip Pazman i dr. Edgar J. Leopold.⁶ Uz objavljujane stručne radove časopis je od samog početka imao sljedeće rubrike: Rasprave, Odredbe Sv. Stolice, Bogoslovska kronika, Recenzije, Časopisi (Pregled objavljenih smotra/časopisa slavenskih i neslavenskih s podacima o izlaženju i cijeni), Bogoslovska bibliografija. Cijena *Katoličkog lista* nakon izlaženja *Priloga* nije se promijenila, a bilo je moguće pretplatiti se samo na *Prilog Katoličkog lista*, dakle na *Bogoslovsku smotru*. Financijska, ali i moralna potpora pokretačima *Priloga* bio je, prema riječima Uredništva, hrvatski dušobrižni kler, darežljivi prinosnici koji su potpomogli ovu nakanu dr. Pazmana i njegovih suradnika. Naknadno je financijsko pitanje trajno riješeno posredovanjem dr. Antuna Bauera, tadašnjega profesora Bogoslovske fakulteta. Budući da je *Bogoslovska smotra* nakon nekog vremena skupila određenu financijsku pomoć po dobroti nadbiskupa dr. Jurja Posilovića, Prvostolnoga kaptola zagrebačkog⁷ i dr. Antuna Bauera, stvoreni su financijski uvjeti za daljnji rad časopisa.⁸ Nedugo zatim (1912.) Uredništvo časopisa napokon objavljuje toliko željeni prelazak u ruke Bogoslovske fakulteta: »Ovo godište i svezak 'Bogoslovske Smotre' preuzima uređivati profesorski zbor bogoslovske fakulteta u kralj. sveučilištu Franje Josipa I. Profesorski zbor se riješio na tu zadaću istom sada, jer su tek od danas uklonjene sve prepreke, što no su dojako bile na putu davnoj želji profesorskoga zbora izdavati periodički bogoslovski časopis.«⁹ Kao član odgovornog uredništva ostaje i nadalje dr. Josip Pazman kojem se u uređivanju časopisa priključuje dr. Fran Barac.¹⁰ Zajedno uređuju *Smotru* do 1919. godine, kada će prvi put prestati izlaziti.

⁵ O važnosti osobe dr. Josipa Pazmana za *Bogoslovsku smotru* vidi u: Matija BERLJAK, Dr. Josip Pazman i 'Bogoslovska smotra', u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3-4, 507-522.

⁶ Usp. UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (1910.) 1, 2.

⁷ O donaciji Prvostolnoga kaptola zagrebačkog vidi: Dopis Prvostolnog kaptola zagrebačkog (br. 85/1912) upućen Profesorskom zboru Bogoslovnoga fakulteta u Zagrebu od 3. veljače 1912. godine kojim pozdravlja odluku o ponovnom pokretanju *Bogoslovske smotre* te obavještava kako će donirati jednu hiljadu kuna za 1912. godinu, a istu svotu i budućih godina. AKBF, br. 12/1912.

⁸ Usp. Fran BARAC, U dvadeset i peto godište..., 2.

⁹ UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (1912.) 1, 1.

¹⁰ O životu i radu dr. Frana Barca vidi u: Ivica ZVONAR, Fran Barac i Bogoslovska smotra, u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 1, 157-180. O pokretanju časopisa vidi: Obavijest o pokretanju časopisa od 6. travnja 1912. upućena Kr. redarstvenom povjereništvu. AKBF, br. 35/1912.

Iako je časopis preživio doba Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.), Smotra prestaje izlaziti odmah po njegovu završetku, poglavito zbog negativnih posljedica rata za rad samoga časopisa. Već 1915. godine uredništvo spominje nemogućnost održavanja veza s Europom zbog čega je stručnu literaturu iz inozemstva bilo gotovo nemoguće nabaviti, a 1916. godine Uredništvo poziva čitatelje na suradnju i potporu upozoravajući na financijske poteškoće te pozivajući čitatelje na podmirivanje svojih dugovanja.¹¹ Koliko je poznato Smotra 1919. godine prestaje izlaziti isključivo »zbog financijskih poteškoća«¹².

2. Drugo razdoblje objavljivanja *Bogoslovske smotre* (1923. – 1944.)

Drugo razdoblje povijesti Smotre započinje ponovnim pokretanjem Smotre 1923. godine te će biti obilježeno njezinim prelaskom u ruke Hrvatske bogoslovske akademije¹³ kao glasilo »svih bogoslova«. Tek godinu dana ranije osnovana je i sama HBA u Zagrebu koja se u prvom redu odlučuje baviti izdavačkom djelatnošću te želi ponovno oživjeti i samu Smotru. Naime, među primarnim aktivnostima samog društva na prvom mjestu navodi se da će HBA u svrhu gajenja bogoslovske znanosti i sve pomoćne struke što je njezin glavni i jedini cilj »izdavati naučni časopis za bogoslovske i pomoćne struke«¹⁴.

HBA je predstavljala naučno teološko udruženje profesora bogoslovske fakulteta i »svih bogoslovskih radnika«¹⁵, a trebala je biti »postojan i siguran jamac ne samo [sic] za valjan sadržaj 'Bogoslovske Smotre', već i za njenu financijsku egzistenciju«¹⁶. Smotra je tako postala službeno glasilo svih bogoslova Akademije i kao takva će izlaziti sve do 1944. godine.

¹¹ Usp. Ivica ZVONAR, Fran Barac i Bogoslovska smotra, 167.

¹² UREDNIŠTVO, Predgovor, u: *Bogoslovska smotra*, 11 (1923.) 1, 1.

¹³ U daljnjem tekstu: HBA ili Akademija.

¹⁴ *Pravila i poslovnik »Hrvatske bogoslovske akademije u Zagrebu«*, Zagreb, 1929. O povijesti HBA vidi u: Josip BUTORAC, *Iz povijesti Hrvatske bogoslovske akademije (1922. – 1945.)*, u: *Croatica Christiana Periodica*, 1 (1977.), 3-23.

¹⁵ Fran BARAC, *U dvadeset i peto godišće...*, 5.

¹⁶ Fran BARAC, *U dvadeset i peto godišće...*, 4. HBA službeno je osnovana 19. listopada 1922. godine kada je u Zagrebu održan osnivački sastanak. Na tom sastanku za predsjednika privremenog Upravnog odbora izabran je dr. Frano Bulić, a kao potpredsjednici imenovani su dr. Franjo Herman i dr. Julijan Jelenić. Prva generalna skupština HBA održana je 20. kolovoza 1923. godine. O HBA vidi u: Josip BUTORAC, *Iz povijesti Hrvatske bogoslovske akademije (1922. – 1945.)*; Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 4, 353-376.

Kao članovi odgovornog Uredništva (Redakcije) na osnivačkom sastanku 1922. godine odmah su imenovani: msgr. dr. Frano Bulić, dr. Franjo Herman, dr. Josip Marić i dr. Stjepan Bakšić.¹⁷ Na generalnoj skupštini 20. kolovoza 1923. godine zaključeno je da će redakciju Smotre voditi profesorski zbor Bogoslovskega fakulteta u Zagrebu.¹⁸ Kao glavni i odgovorni urednik izabran je prof. dr. Stjepan Bakšić, a njemu se od 24. lipnja 1925. godine pridružuje i prof. dr. Andrija Živković.

Time što je izdanje BS prešlo u ruke Akademije smatralo se da je unaprijeđen i sam značaj časopisa budući da Smotra time više nije bila samo časopis zagrebačkog Bogoslovnog fakulteta, već glasilo svih bogoslova Akademije što se posebno isticalo i na naslovnoj stranici časopisa. Osim što je BS trebala pridizati i unaprijeđivati bogoslovske znanosti, ona je trebala i predstavljati prilog hrvatskog klera u izgradnji opće kulture. Posebne nade polagale su se u hrvatski kler koji se nalazi u inozemstvu i to u smislu očekivane suradnje na međunarodnoj razini, ali i nadajući se kako će ovaj časopis biti snažna moralna ali i stručna okrjepa hrvatskog klera u inozemstvu.¹⁹

No financiranje *Bogoslovske smotre* i u ovoj drugoj fazi izlaženja predstavlja kontinuirani problem, iako je ono sada donekle osigurano sredstvima dobrotvora, u prvom redu dr. Antuna Bauera i dr. Antuna Akšamovića²⁰, uz još neke donacije manjih darovatelja, kojima je stvorena glavnica za uzdržavanje časopisa koja se nije smjela dirati. Naime, darovatelji su s pravom tražili da se tiskanje časopisa financira samo od sebe svojom prodajom i kamatama početne glavnice te darovima podupiratelja.²¹ Tom je glavnicom donekle dodatno osigurana financijska budućnost časopisa, no ne dovoljno da je zauvijek spasi od ponovnoga financijskog kraha.

Dr. Fran Barac 1937. godine sa žaljenjem konstatira »da hrvatsko svećenstvo od velike česti nije Akademije pomoglo onoliko, koliko bi uistinu moglo i koliko bi bilo potrebno, da Akademija uzmogne potpunoma razviti svoje djelovanje. [...] Treba konstatirati da se je siromašniji kler (primjerice kapelani

¹⁷ O životu i radu dr. Stjepana Bakšića vidi: Bonaventura DUDA, Životni put mons. dra Stjepana Bakšića, u: *Bogoslovska smotra*, 49 (1980.) 4, 435-452.

¹⁸ Vidi: Fran BARAC, U dvadeset i peto godište..., 6.

¹⁹ Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 355-6.

²⁰ Đakovački biskup dr. Antun Akšamović 1923. godine darovao je HBA 25 000 dinara, a naredne godine darovanjem 250 000 dinara osniva zakladu u korist HBA kako bi stvorio glavnica od čijih su se kamata pokrivali troškovi »za izdavanje literarnih djela, što će ih po vremenu izdavati uprava HBA«, Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 257.

²¹ Vidi: Fran BARAC, U dvadeset i peto godište..., 7.

većom ljubavi odazivao molbama Akademije i više razumijevao njezin rad od višeg i imućnijeg klera.«²² Časopis su neprestano pratili teški financijski trenutci zbog dugovanja koja su trajno prijetila njegovoj egzistenciji. Vrlo je vjerojatno, kako je isticao dr. Andrija Živković, tome pridonijela i činjenica da je hrvatsko svećenstvo umjesto jednog stručnog časopisa moralo uzdržavati čak četiri časopisa, ne uzevši u obzir dodatne dijecezanske časopise. Pritom autor poglavito misli na *Katolički list*, *Glasnik đakovačke biskupije*, *Vrhbosnu*, *List splitske i dubrovačke biskupije* te *Bogoslovsku smotru*.

Pretplatnika je Smotra imala poprilično mnogo, no budući da su dugovanja bila izuzetno velika i dugotrajna, velik je broj pretplatnika više štetio nego koristio samoj Smotri. Nastojalo se doći do svakog župnika pa je stoga već 1923. godine biskupima bilo upućeno pismo kojim se preporuča da se nametne obveza svim župnicima da se pretplate na časopis, a slan je i tiskani letak koji je pozivao kler da se upiše u Akademiju, pretplati na Smotru, prikuplja milostinju na Kršćanski dan znanosti te nabavlja Akademijina izdanja. Zbog vjerojatno objektivnih nemogućnosti pojedini biskupi prepuštaju odluku svakom svećeniku zasebno ne želeći nametnuti takvu obvezu na župničku blagajnu jer su pojedine župe bile u izuzetno velikim financijskim problemima.²³ Prema dokumentima AKBF-a, nametnuti tu obvezu svim župama odbijaju Vrhbosanski nadbiskup dr. Ivan Šarić²⁴, zatim Apostolski administrator u Subotici, biskup Lajča Budanović (1873. – 1958.)²⁵ te senjsko-modruški biskup dr. Josip. Marušić (1869. – 1930.)²⁶.

²² Fran BARAC, U dvadeset i peto godište..., 8-9. Autor upućuje na izvor: »Zapisnik Skupštine Hrvatske bogoslovske akademije, Isp. XII. godište, B. S. g. 1924. str. 506-512.« (Citirano prema: Fran BARAC, U dvadeset i peto godište..., 9).

²³ »Strogo naložiti začlanjivanje ili naručivanje nije ipak bilo moguće, jer takovo što obzirom na svećenike leži izvan dohvata dužne službene subordinacije, a obzirom na župe nailazi na poteškoću, da je stanje crkvenih blagajna uslijed nerazmjerno visokih troškova režije crkvenog bogoslužja i uzdržavanja crkve na najvećem dijelu župa jako slabo i usto već dovoljno opterećeno raznim podavanjima /za sjemeništa, svećeničke zaklade i sl./ pa se mora računati sa konkretnim prilikama i ostaviti stvar uviđavnosti župnika«, Dopis Nadbiskupskog ordinarijata Vrhbosanskog (br. 247; u potpisu biskup dr. Ivan Šarić, nadbiskup) u Sarajevu od 27. veljače 1925. Predsjedništvu HBA u Zagrebu. AKBF, Arhiv Bogoslovske smotre (dalje: Arhiv BS) 1922.-1940., Ad br. 89/1925.

²⁴ Usp. *Isto*.

²⁵ Usp. Dopis Apostolskog administratora u Subotici (br. 314/1925. od 6. veljače 1925.; u potpisu Ap. admin. Budanović [Lajča]) upućen Predsjedništvu HBA u Zagrebu kojim biskup šalje Šematizam svoje biskupije ne želeći primiti na se dužnost da obveže svakog pojedinog svećenika da postane članom HBA te da nabavlja njezine edicije. AKBF, Arhiv BS 1922.-1940., Ad br. 89/ 1925. Više o biskupu Lajči Budanoviću vidi u: Tomislav ŽIGMANOV, Biskup Budanović u zavičajnoj i nacionalnoj historiografiji, u: *Croatica Christiana Periodica*, 56 (2005.), 193-208.

²⁶ Usp. Dopis senjsko-modruškog biskupa [Josipa] Marušića (br. 480 od 18. veljače 1925.) upućen HBA u kojem obavještava Akademiju da je preporučio svećenstvu da se učlani u društvo, da se pretplati na BS i na edicije HBA te da te edicije može naručiti na račun

Nadbiskup vrhbosanski, dr. Ivan Šarić, u svom dopisu ističe: »Ordinarijat je uopće mišljenja, da bi odviše veliko službeno forsiranje ove stvari više škodilo nego koristilo, te da bi akciju učinilo odijoznom. Morao bi se više indirektnim putem, preko svećeničkih glasila i udruženja, podizati među svećenstvom smisao za ovu eminentnu potrebu naše katoličke kulture.«²⁷

Slično u svom dopisu navodi i dr. Josip Marušić, senjsko-modruški biskup: »Radi siromaštva gotovo svih župa u ovoj dijecezi i radi bijede svećenstva teško je označiti pojedine župe, koje bi mogle zaprimati Akademijine edicije; isto je tako teško popisati one svećenike, koji bi mogli da postanu Akademijini članovi. Dušobrižno naime svećenstvo u ovoj biskupiji živi u desolatnim prilikama. Godišnja mu plaća iznosi 350 D, a dnevni dodatak na skupoću 13 D. Milostinja, što se sabere kroz godinu, nije dostatna ni za popravak crkve i župnoga stana, sveće [sic] itd. Zato i dušobrižnici i župljani rogobore proti ordinarijatu, kada odredi, da se ima na neke nedjelje skupljati milostinja u bilo koju dobru svrhu, jer je time sama domaća crkva prikraćena. Na svećenstvo koje je, kako spomenuh, vrlo loše materijalno situirano, ne može se ni apelirati a kamoli činiti presija, da podupire plemenite akcije, jer *ad impossibilia nemo tenetur*. Zato nisam mogao učiniti drugo nego da stavim ponovno na srce svećenstvu, neka čini za H. B. A. po svojim silama sve ono, što mu nalaže svećenički ponos i hrvatski patriotizam.«²⁸

Ipak, bilo je i drukčijih primjera. Tako đakovački biskup i veliki dobrotvor Akademije, dr. Antun Akšamović, obavještava HBA 23. studenoga 1923. godine o odredbama koje je okružnicom donio za područje svoje biskupije. Odredio je da se milodari sakupljeni na uvedeni Dan kršćanske znanosti imaju dostaviti u biskupsku kancelariju u Đakovu odakle će prihod biti proslijeđen HBA u Zagreb te ujedno »da sve župe imaju nabaviti prvo izdanje H.B.A. knjigu Dr. Stj. Zimmermanna: Temelji psihologije, pa je otpravništvo može pouzećem dostaviti svim župskim uredima moje biskupije«²⁹. Iz dotičnog dopisa nije vidljivo je li biskup odredio i da se svaka župa mora pretpлатiti na *Bogoslovsku smotru*.

crkvene blagajne, a da na Dan kršćanske znanosti sakupljeni prinos bude u korist HBA, no da ostavlja odluku o dotičnim stvarima svakom pojedinom svećeniku. AKBF, Arhiv BS 1922.-1940., Ad br. 89/1925.

²⁷ Iz izvora citiranoga u bilješci br. 23.

²⁸ Iz izvora citiranoga u bilješci br. 26.

²⁹ Dopis Biskupskoga ordinarijata Đakovo, biskupa Antuna Akšamovića, HBA od 23. studenoga 1923. (br. 1652/1923) o *Danu kršćanske znanosti*, te naputku da svaka župa ima nabaviti knjigu dr. S. Zimmermanna, prvo izdanje HBA. AKBF, Arhiv BS 1922.-1940.

Koliko je pretplatnika *de facto* bilo po biskupijama, odnosno koliko je od pretplatnika (dakle, u prvom redu župnika i kapelana) dobivalo Smotru zbog osobnog interesa ili zbog odredbe biskupa da se pretplati na dotični časopis, tematika je koju bi se moglo temeljitije razraditi temeljem postojećih dokumenata Arhiva. Je li jedan od mogućih razloga konstantnog nepodmirivanja dugova pretplatnika i taj što župnici možda nisu imali dovoljnog interesa za sadržaj Smotre, a ipak su se pretplatili jer su na neki način bili savjetovani od više instancije da to učine?

Dakle, s ciljem da se omoguće dostatna sredstva za buduće izdavanje Smotre te kako ona ne bi ponovno upala u tešku financijsku krizu, Biskupska konferencija 1923. godine određuje da se uvede Dan kršćanske znanosti na koji će se svake godine prikupljati milodari kojima bi se potpomoglo izlaženje časopisa. Na taj dan »puku bi se protumačilo značenje i važnost kršćanske znanosti te preporučile potrebe HBA, a sakupljeni novac priposlao preko Ordinarijata društvenom odboru HBA. Taj dan bio je u početku određen na 8. prosinca, a kasnije je prenesen na IV. korizmenu nedjelju.«³⁰ Tijekom godina taj je običaj očigledno izostajao jer HBA 1938. godine ponovno upućuje zamolbu da se uvede prikupljanje milodara na Dan kršćanske znanosti.³¹ Hrvatska biskupska konferencija odgovorila je pozitivno time što je zaključila »da će svaki biskup preporučiti pojedinim župama da se od milostinje koja se bude sabrala u svakoj župnoj crkvi na blagdan Bezgrješnog Začeca, 50 % dostavi nadležnom Ordinarijatu koji će taj iznos poslati upravi Hrvatske bogoslovske akademije u Zagrebu«³². Prema zapisniku sjednice HBA od 9. ožujka 1931. godine: »Dan kršćanske znanosti donio je oko 4.500 Din od toga je iz đakovačke

³⁰ Usp. Pismo dr. Barca, potpredsjednika HBA od 12. travnja 1927. ordinarijatima u: Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, Mostaru, Banjaluci, Prizrenu, Đakovu, Križevcima, Senju, Krku, Šibeniku, Splitu, Hvaru, Dubrovniku, Kotaru, Subotici, Velikom Bečkereku (apostolska administracija). AKBf, Arhiv BS, Materijali velikog sanduka, fascikl br. 5., Dopisi HBA (pravila i poslovnik, 1980., 1927., 1929., 1935.), br. 6/1927. Za dostavu prikupljenih milodara Đakovačke biskupije od 8. prosinca 1926. godine vidi: Dopis Biskupskog ordinarijata Đakovo, potpisani A. Akšamović kojim dostavlja putem Zadrugne gospodarske banke – podružnica Đakovo, svotu od 5. 659,13 din. kao milodar sakupljen na teritoriju đakovačke biskupije i Apostolske Administrature na Dan »Kršćanske znanosti« od 8. prosinca 1926. AKBf, Arhiv BS, Materijali velikog sanduka, fascikl br. 5.: Dopisi HBA (pravila i poslovnik, 1980., 1927., 1929., 1935.), Ad. br. 8/1927.

³¹ Usp. Zamolba HBA upućena Predsjedništvu biskupskih konferencija u vezi ponovnog uvođenja Dana kršćanske znanosti, u Zagrebu od 21. svibnja 1938. AKBf, Materijal velikog sanduka, fascikl: Dopisi HBA 1-68./1938., br. 37/38.

³² Usp. Dopis Predsjedništva biskupskih konferencija upućen HBA u Zagrebu od 21. svibnja 1938. U potpisu Predsjednik BK, nadbiskup Alojzije Stepinac. AKBf, Arhiv BS, br. 169/bk. od 21. svibnja 1938.

biskupije preko 4.000 Din, a ostalo iz drugih³³ što govori o tome koliko je u biti bio jedinstven primjer đakovačke biskupije.

Nekadašnji dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta³⁴, prof. dr. Tomislav Janko Šagi-Bunić u svom povijesnom prikazu časopisa iz 1977. godine, nakon što je istražio određenu arhivsku građu iz Arhiva BS i HBA, prikazao je detaljno financijske probleme koji su uvjetovali izlaženje Smotre. Pogotovo se osvrnuo na dugovanja pretplatnika. Pritom si postavlja pitanje: »Kako je onda 'Bogoslovska smotra' pod takvim uvjetima uopće mogla izlaziti?«³⁵ te odmah daje odgovor: »Samo tako što ju je Hrvatska bogoslovska akademija faktički izdavala na svoj trošak tako reći bez obzira na neizvršavane pretplatničke obveze, a s osloncem na svoje – u stvari niske – fondove koje su joj omogućili u prvom redu mecenatski darovi nadbiskupa zagrebačkog i biskupa đakovačkog te samog neumornog profesora Frana Barca.«³⁶ Stoga, osim BS, HBA druga izdanja nije ni mogla pokretati unatoč svojim planovima jer nije imala sredstava, iako je poneko djelo osvanulo.³⁷

A da šire svećenstvo nije bilo svjesno financijske situacije u kojoj su se nalazili Smotra i Akademija svjedoči pismo fra Dominika Mandića iz Mostara upućeno HBA od 15. listopada 1924. godine u kojem dotični iznosi nezadovoljstvo što mu je odbor Akademije za potporu štamparskih troškova koji su iznosili 25 000 din dodijelio tek 1 000 din. Stoga dr. Mandić zahvaljuje na dodijeljenoj svoti, vraća ju te odgovara: »Samo primjećujem, da mi ubuduće ne će biti moguće na moja znanstvena djela, koja pripremavam za izdanje, stavljati ime HBA, ako za ovo prvo djelo ne dobijemo pristojnu potporu, kao što je bilo zaključeno na skupštini i na plenarnoj sjednici odbora u augustu pr.g.«³⁸

³³ Zapisnik sjednice HBA održane 9. ožujka 1931. AKBF, Arhiv BS, Zapisnici odborskih sjednica HBA 1922. [1941.].

³⁴ U daljnjem tekstu: KBF.

³⁵ Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 357.

³⁶ *Isto*.

³⁷ Neka od djela koje je izdala Akademija: Stjepan ZIMMERMANN, *Temelji psihologije: opća nauka o svijesnom životu ljudske duše*, Zagreb, 1923. Zatim: Andrija ŽIVKOVIĆ, *Kulturni boljševizam*, Zagreb, 1933; Miroslav VANINO, *Povijest filozofske i teologijske nastave u Isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1633-1773*, Zagreb, 1930.; Janko OBERŠKI, *Atos i Crkveno Jedinstvo*, Zagreb, 1928. (separat iz: *Bogoslovska smotra* [1927.-1929.]); Josip MARIĆ, *Pseudo-Dionysii Areopagitae formula christologica celeberrima de Christi activitate theandrica: (secunda quaestio praevia ad novam apologiam Honorii I. papae)*, Zagreb, 1932.; Wilhelm KEILBACH, *Problem religije: kritičko-sistematski osvrt na noviju filozofiju i psihologiju religije*, Zagreb, 1935.; Stjepan ZIMMERMANN, *Filozofija u Hrvatskoj, zastupana po svećeničkom staležu – kroz tisuću godina*, I, Zagreb, 1929. i dr.

³⁸ Prijepis pisma fra D[ominika] Mandića HBA od 15. listopada 1924. AKBF, ostavština dr. Frana Barca.

Gotovo sa sigurnošću možemo reći da je hrvatski kler svojim nemarom spram podmirivanja vlastitih dugovanja sam pridonio gašenju časopisa, a i samo Uredništvo časopisa svojom željom da unatoč dugovanjima redovito dostavi nov primjerak svakom od pretplatnika koji se nalazio na listi. Pretplate se nisu otkazivale niti se odustajalo od visokog broja primjeraka do pred sam kraj, tek 1941. godine, no tada je već vjerojatno bilo prekasno. Naime, od 795 pretplatnika koliko ih je Smotra imala 1924. godine, 1932. godine ih ima još uvijek 780, a naklada ostaje i dalje 900 primjeraka te ju ne smanjuje do 1941. godine kada se tiska prvo 600, a zatim 500 primjeraka 1942. godine.

Već su i dr. Fran Barac i dr. Andrija Živković isticali žaljenje i mišljenje kako HBA, unatoč svome naporu i dobroj volji, nije uspjela ostvariti cilj, a koji je bio okupiti hrvatske bogoslovske snage u kolegijalnosti, solidarnosti i organiziranosti kako bi se uzdizala kultura hrvatskoga naroda iz ruku hrvatskoga klera.³⁹ S druge strane financijski problemi vodili su Akademiju, a i časopis, u sve teži položaj sve do ukinuća. Maloprije spominjani dr. Mandić u jednom pismu koje je uputio Akademiji povodom nemogućnosti dolaska na Glavnu skupštinu 1924. godine ističe zanimljiv dojam koji je stekao u razgovoru s klerom diljem tadašnje države o djelatnosti Akademije: »Pred 2-3 mjeseca prošao sam gotovo svu našu domovinu. Bio sam između drugoga u Sarajevu, Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i Spljetu [sic]. Svugdje sam se interesirao i raspitivao za mišljenje kat. krugova o HBA i o njezinu radu. Moram, nažalost, priznati, da općenito nijesam našao osobito povjerenje i odlični sud o HBA, kako bi trebalo. Mnogi drže HBA mrtvorodenčetom, koje danas ne daje osobitih znakova života niti će ih, tako misle, i ubuduće davati kod današnjih prilika. 'Bogosl[ovska] Smotra' nije dovoljan, vele, znak vitalnosti HBA, jer je takav časopis izlazio i prije osnutka HBA, a mogao bi izlaziti bez nje i danas. Spomenuto nepovjerenje i kritike ne će biti u cijelosti opravdane, ali nijesu bez svake osnove. Glavna skupština i novi odbor HBA treba da sve poduzmu, da HBA što prije novim životom i novom aktivnošću zadahnu.«⁴⁰

³⁹ Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 359. Šagi-Bunić citira djelo A. Živkovića kako slijedi: *Bio-bibliografija članova radnika Hrvatske bogoslovske akademije u Zagrebu*, sabrao i uredio dr. Andrija Živković, nedovršeni rukopis u arhivu Kat. bogosl. fakulteta u Zagrebu. (Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 355.). Nekoliko stranica dalje Šagi-Bunić donosi i dataciju prethodno navedenog djela: »u svome spomenutom nedovršenom djelu [A. Živković] (predgovor je datirao »u mjesecu srpnju 1945.«, a jednu priloženu eksplikativnu bilješku »18. VII. 1946.«)«. To djelo Andrije Živkovića koje je Šagi-Bunić konzultirao u AKBF u Zagrebu autor ovog članka nije uspio pronaći.

⁴⁰ Prijepis dopisa dr. D[ominika] Mandića iz Mostara HBA od 16. listopada 1924. AKBF, ostavština dr. Frana Barca.

Kako spominje dr. Fran Barac 1937. godine, postojale su i određene »unutrašnje trzavice«⁴¹ koje su na svoj način dodatno onemogućavale rad Uredništva, a koje nam nažalost nisu poznate niti ih je za sada moguće rekonstruirati na temelju dostupne arhivske građe, a ni dobiti dojam koliko su utjecale na politiku Uredništva u vođenju časopisa. Možda se radi o razmiricama koje spominje prof. dr. Adalbert Rebić u svom članku objavljenom 1980. godine povodom obilježavanja sedamdesete obljetnice *Bogoslovske smotre*: »U HBA i u BS surađivali su ljudi koji su se tada nalazili u zaoštrenom sukobljavanju dviju struja (križari i domagojci) katoličkog pokreta između dva rata, koji je tako štetno djelovao na daljnji razvoj katoličkog pokreta u nas i koji svoje posljedice u našoj sredini ima još i danas. Bila je to naša nesreća, nesreća koja još uvijek postoji među nama!«⁴²

Unatoč tome što su u razdoblju od početka Prvoga svjetskog rata pa do 1937. godine financijske mogućnosti Uredništva svedene na minimum, časopis ne prestaje izlaziti sve do pred kraj Drugoga svjetskog rata.

Kada se HBA 1926./1927. g. ujedinjuje s Leonovim društvom u Senju i Staroslavenskom akademijom u Krku⁴³, podijeljena je HBA u tri odsjeka (Opći bogoslovski, Filozofski i Staroslovenski odsjek) kojem je naknadno nadodan četvrti Historijski odsjek te Hagiografski odbor.⁴⁴ S vremenom je svaki odsjek na svom području rada imao cilj pokrenuti vlastito glasilo kao što je 1931. godine pokrenuta *Croatia Sacra, Arhiv za crkvenu povijest hrvatskoga naroda*. Time je povijest imala zaseban prostor za objavljivanje radova, dok je *Bogoslovska smotra* tako trebala dobiti više mjesta za zastupljenost ostalih područja.

Uredništvo časopisa 1939. godine preuzimaju dr. Đuro Gračanin i dr. Janko Oberški nakon što su dr. Andrija Živković i dr. Stjepan Bakšić predali 1938. godine ostavku na mjesto urednika.⁴⁵ Dr. Gračanin je bio posljednji urednik BS, do ukidanja 1944. godine.

⁴¹ Fran BARAC, U dvadeset i peto godišće..., 4.

⁴² Adalbert REBIĆ, Sedamdeset godina i pedeset godišta Bogoslovske smotre, 5.

⁴³ »Staroslavenska Akademija u Krku se raspušta i ulazi pod imenom »staroslavenski (filološki) odsjek«, u Hrv. Bogoslovsku Akademiju u Zagrebu kao njezin organički dio. [...] Sva imovina Stsl. Akademije postaje imovinom HBA, samo se želi, da se gotovinom, ulošcima i vrijednosnim papirima kao nedirljivom glavnicom ustroji od HBA »Zaklada krčke Staroslavenske Akademije«, (Zaključak sjednice ravnateljstva Staroslavenske Akademije u Krku od 26. travnja 1927. (potpisao Augustin Bajčić, tajnik). AKBF, Arhiv BS, Materijali velikog sanduka, fascikl br. 5: Dopisi HBA (pravila i poslovnik, 1980, 1927, 1929, 1935.), br. 5/27, Prilog 1.

⁴⁴ Fran BARAC, U dvadeset i peto godišće..., 7.

⁴⁵ Vidi: Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 356. Također vidi: Obavijest dr. Janku Oberškom o imenovanju na mjesto novog urednika Bogoslovske smotre od 19. listopada 1938. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 57: Dopisi HBA

Stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske na snagu stupaju i nove odredbe te su utemeljena nova nadležna tijela prema kojima je trebalo ispuniti određene uvijete kako bi se dobila dozvola za nastavak izlaženja časopisa. U travnju 1941. Hrvatski državni novinski ured dostavlja HBA potvrdu kojom se odobrava daljnje slobodno izlaženje časopisa BS i *Croatia Sacra*, a prema molbi HBA od 27. travnja 1941.⁴⁶ No, već iste jeseni (1. listopada 1941.) Državno tužiteljstvo poziva HBA da u skladu sa *Zakonom o tisku* ponovno podnese prijavu o izlaženju Smotre. Ovoj se prijavi uz osnovne podatke o časopisu (vlasnik i izdavač, predstavnik vlasnika i izdavača, adresa, odgovorni urednik, tko tiska list i tko odgovara za tiskaru te smjer lista) moralo također priložiti potvrdu Redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu o dobrom moralnom ponašanju odgovornog urednika.⁴⁷ Uredništvo BS odgovara 13. listopada 1941. dopisom Hrvatskoj izvještajnoj službi šaljući tražene podatke i tražeći dopuštenje za ponovno izlaženje časopisa.⁴⁸ Odgovor državnih vlasti na ovu molbu nismo uspjeli pronaći.

NDH tih će godina preko svojih ureda izdati čitav niz odredaba i okružnica kojima usmjerava rad na polju novinarstva te ga nastoji maksimalno kontrolirati prema vlastitoj ideologiji. Tako je 1941. godine prema osobnoj odredbi Poglavnika svim časopisima upućena okružnica koja je upućivala na poštivanje čistoće hrvatskog jezika, a tko bi se svjesno ogriješio o ovu odredbu, bio bi terećen odredbama o sabotazi. Izdana je zatim iste 1941. godine okružnica koja je upućivala na sadržaj koji se ima objavljivati ili ne smije objavljivati u novinama, kao što je izbjegavanje teme o navodnom bježanju Hrvata »s bilo kojega

1-68, br. 53/38. Zatim vidi: Obavijest dr. Đuri Gračaninu o imenovanju na mjesto novog urednika Bogoslovske smotre od 19. listopada 1928. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 57: Dopisi HBA 1-68, br. 52/38. U vezi s ovim imenovanjima su i dva pisma zahvale novoimenovanih urednika: Zahvala dr. Stjepanu Bakšiću povodom podnesene ostavke na službu urednika Bogoslovske smotre od 21. listopada 1938. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 57: Dopisi HBA 1-68 (1938.), br. 54/38. Također vidi: Zahvala dr. Andriji Živkoviću povodom ostavke na službu urednika Bogoslovske smotre od 21. listopada 1938. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 57: Dopisi *Bogoslovske smotre* 1-68 (1938.), br. 55/38.

⁴⁶ Potvrda Hrvatskog državnog novinskog ureda Inv. br. 97/1941. upućena HBA u Zagrebu kojom se potvrđuje slobodno izlaženje BS i časopisa *Croatia Sacra* izdana 30. travnja 1941. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 25: Akti o blagajničkom poslovanju HBA 1941. te akti Uredništva BS 1941.

⁴⁷ Dopis Državnog tužiteljstva dr. Bakšić Stjepanu kojim se poziva HBA da ponovno podnese molbu radi izdavanja odobrenja izlaženja *Bogoslovske smotre* od 1. listopada 1941. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 55: Akti uredništva HBA 1941/42.

⁴⁸ Usp. Molba Uredništva BS u Zagrebu Hrvatskoj izvještajnoj službi NDH od 13. listopada 1941. kojom moli da se dopusti ponovno izlaženje časopisa. AKBF, Materijal velikog sanduka, br. 55.: Akti Uredništva HBA 1941/42.

područja hrvatskog teritorija pred komunistima«⁴⁹, pisanje o navodnoj panici među narodom, pitanje cenzura slika prema kojem »na prvoj strani mogu doći slike našeg državnog poglavara i savezničkih i prijateljskih državnih poglavara. [...] ali se ne smije događati da dodju slike ili opisi ljudi, kojima nije ispitana prošlost i za koje uredništvo ne može samo odgovarati, da su uvijek bili dobri i ispravni Hrvati«⁵⁰.

Isti Izvještajni i promičbeni ured Odlukom od 26. lipnja 1942. godine donosi odluku o obustavljanju tiskanja časopisa *Croatia Sacra*.⁵¹ U tom dopisu obavještava se polugodišnjak *Croatia Sacra* kako zbog »veoma velikih poteškoća u nabavljanju papira [smo] bili prisiljeni obustaviti dalje izlaženje oko 100 časopisa i povremenih tiskopisa. Zbog tog razloga ovom odlukom obustavlja se dalje izlaženje i Vašega lista.«⁵² Isti razlog naveden je i, naprimjer, za odbijanje tiskanja kodeksa kanonskog prava kojeg je preveo dr. Franjo Herman 1948. godine, odnosno, radilo se, čini se, o standardnom razlogu kojeg su vlasti (bilo NDH bilo vlasti nove Jugoslavije) navodile kada bi željele spriječiti objavljivanje neke tiskovine.⁵³

Uredništvo časopisa *Croatia Sacra* ulaže žalbu u kojoj iznosi razloge zbog kojih smatra da časopis ne bi smio biti ukinut. Naime, u dopisu izjavljuje da ima već pripremljenu dovoljnu količinu papira za 1-2 broja te da ionako troši malo papira jer ima manje pretplatnika, a da je također povodom prve godišnjice osnutka NDH već priređen svečani broj časopisa *Croatia Sacra* sa značajnim priložima iz hrvatske povijest. Vrlo vjerojatno da su ti razlozi uzeti u obzir, budući da je u naredne dvije godine časopis još uvijek objavljivana, nakon čega će utihnuti, dakle iste godine kada i BS.⁵⁴

⁴⁹ Okružnica NDH, Hrvatske izvještajne službe od 5. listopada 1941. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 55: Akti Uredništva HBA 1941/42.

⁵⁰ *Isto.*

⁵¹ Usp. Dopis Predsjedništva Vlade NDH, Državnog izvještajnog i promičbenog ureda Zagreb, broj: 10192/42 od 26. lipnja 1942. polugodišnjaku *Croatia Sacra* kojim se obustavlja tiskanje ovog časopisa. Zagreb, Nadbiskupijski arhiv, Arhiv Zbora zagrebačke duhovne mladeži, HBA spisi, br. 42/42.

⁵² *Isto.* NDH je osnovala ovaj državni ured te je o njegovom osnutku i djelatnosti obavijestila novine odaslanom okružnicom. Svrha ureda bila je da izvjestitelji tog ureda 1) »daju pravac djelovanju novinstva i nadziru rad i djelovanje novinstva, 2) vrše cenzuru časopisa, novina i tiskopisa uopće, 3) izdaju dozvole za izlaženje i raspacavanje poštom svih tiskopisa osim školskih izdanja i izdanja državnih oblasti«, Dopis Državnog izvještajnog i promičbenog ureda NDH (br.: 14882-II-1942 od 21. rujna 1942.) upućen HBA. Zagreb, Nadbiskupijski arhiv, Arhiv Zbora zagrebačke duhovne mladeži, HBA spisi, br. 44/42.)

⁵³ Usp: *Zakonik kanonskoga prava s izvorima*, Zagreb, 1996., XIX.

⁵⁴ Usp. Dopis uredništva časopisa *Croatia Sacra* Državom izvještajnom i promičbenom uredu od 8. srpnja 1942. Zagreb, Nadbiskupijski arhiv, Arhiv Zbora zagrebačke duhovne mladeži, HBA spisi, br. 42/42.

Dana 27. listopada 1943. BS dobiva odluku predsjedništva Vlade, Glavnog ravnateljstva za promičbu kojom se ustanovljuje da je Smotra isključivo znanstvenog karaktera.⁵⁵ Identičan dopis dostavljen je i za časopis *Croatia Sacra*.

Profesor Šagi-Bunić u svom članku iz 1977. godine navodi kako je prema osobnim zapisima dr. Živkovića »uprava Hrvatske Bogoslovske Akademije 'zatražila dopuštenje da smije izdavati svoj organ Bogoslovsku Smotru', ali da 'nije na to traženje nikada dobila odgovora'.⁵⁶« Iz spomenutog članka nije posve jasno koje godine se dogodilo dotično podnošenje zahtjeva na koje nije nikada stigao odgovor, odnosno, radi li se ovdje o spomenutom zahtjevu iz 1941. godine ili o naknadno podnesenom zahtjevu.

No, 1944. godine časopis gasne na narednih dvadeset i dvije godine. O prekidu ili zabrani izlaženja nismo pronašli nikakav arhivski materijal prve ruke niti je pronađen dopis kojim se službeno obustavilo izlaženje časopisa. Razlozi koje autori navode zašto je Smotra obustavljena 1944. godine ponovno su financijske prirode, no je li to doista jedini razlog nije nam za sada moguće zaključiti na temelju dostupne arhivske građe.

Nakon što 1944. godine izlazi posljednji broj Smotre, HBA nastavlja svoj rad još četiri naredne godine. Nastoji se prilagoditi prilikama u novoj državi i izboriti za daljnji nastavak djelovanja. Stoga, prema napatku koji je primila, HBA je 16. svibnja 1945. godine zatražila dozvolu za daljnji rad i opstanak te dobila odobrenje Pravila 26. studenoga 1945. »s izričitom napomenom da je djelokrug društva omeđen na Hrvatsku kao federalnu jedinicu«⁵⁷. Nakon dobivenog »privremenog odobrenja za daljnje djelovanje [vjerojatno se misli na odobrenje iz 1945.]«⁵⁸, kako je definirano u jednom nedatiranom i nepotpisanom rukopisu iz AKBF-a, »kad je izašao nov zakon o udruženjima, pozvan je odbor HBA, da podnese u smislu tog zakona molbu za odobrenje da može

⁵⁵ Usp. Odluka NDH, Predsjedništva Vlade, Glavnog ravnateljstva za promičbu kojom ustanovljuje da časopis Bogoslovska Smotra u Zagrebu ima isključivo znanstveni značaj. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 25: Akti o blagajničkom poslovanju HBA 1941. te akti uredništva BS 1941., br. 1169/43 od 27. listopada 1943. godine.

⁵⁶ Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 361.

⁵⁷ *Isto*. Za molbu i odobrenje HBA vidi izvor: Dopis HBA u Zagrebu od 16. srpnja 1945. upućen Gradskom narodnom odboru u Zagrebu – prijava društva. Zagreb, Nadbiskupijski arhiv, Arhiv Zbora zagrebačke duhovne mladeži, HBA spisi, br. 3/1945. U prilogu tog dopisa je i primjerak *Pravila i Poslovnik Hrvatske Bogoslovske Akademije* sa žigom naknadnog odobrenja Gradskog narodnog odbora Zagreb, Upravni odjel, Otsjek narodne sigurnosti (broj 5971-1945) kojim se ta pravila odobravaju u Zagrebu 26. studenoga 1945.

⁵⁸ *Izveštaj o obnovi Staroslavenske akademije – nepotpisani i nedatirani rukopis na šest stranica*. AKBF, Arhiv BS, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 1. Vrlo je vjerojatno da je dotični izvještaj iznesen na jednoj od održanih sjednica utemeljenja Staroslavenske akademije 1948. ili 1949. godine.

dalje djelovati saobrazivši pravila prema propisima navedenog zakona, ali je ta molba bila odbijena s time, da nam je dan rok žalbe od 15 dana. Nekako prije godinu dana podnio je upravni odbor HBA žalbu s primjedbom, da je HBA pripravna udovoljiti i eventualnim daljim zahtjevima u pogledu usklađivanja pravila s navedenim zakonom. Na tu žalbu još nije HBA dobila rješenje. Međutim informirajući se o stanju žalbe doznali smo, da uopće nema izgleda za povoljno rješenje žalbe, savjetovano nam je, da bi još najbolje bilo, kad bismo pokušali nanovo uskrisiti 'Staroslavensku Akademiju', koja bi imala sigurnijih izgleda za odobrenje, a unutar ove, da bi bilo omogućeno opstojanje Bogosl. Akademije pod imenom naučno bogoslovskog odsjeka.«⁵⁹

Stoga se isprva nastojalo uskladiti pravila društva s novim državnim zakonom o društvima te kako iz nepoznatih razloga to nije bilo dovoljno, krenulo se u realizaciju osnivanja novog društva. Prema osobnim zapisima dr. Živkovića koje citira prof. Šagi-Bunić 1977. godine, mons. dr. Svetozar Ritig predlagao je da HBA promijeni naziv u Akademija sv. Ćirila i Metoda, no kasnije je odlučeno da će novo društvo nositi naziv Staroslavenska akademija prema odsjeku koji je postojao unutar HBA od 1928. godine. Godine 1948. u Rijeci je održan sastanak svećenstva na kojem se i službeno iznosi prijedlog osnutka novog društva pod imenom Staroslavenska akademija, ne definirajući ni na koji način odnos novoosnovanog društva s već postojećom HBA koja tada još uvijek službeno postoji iako bez službenog odobrenja nadležnih vlasti. Dana 13. prosinca 1949. godine održana je sjednica Odbora HBA na kojoj je predsjednik društva dr. Janko Oberški obavijestio članove da nema izgleda da će njihova podnesena žalba protiv odbijanja odobrenja pravila HBA biti uvažena.⁶⁰ Stoga predlaže da se zaključi raspuštanje Društva što je prisutni odbor

⁵⁹ Isto. Za službeni dokument o odbijenoj prijavi vidi: Rješenje Ministarstva unutrašnjih poslova NRH (broj: 70808-IV-1948. od 4. ožujka 1948.; u potpisu pomoćnik ministra Josip Gržetić) upućen HBA kojim se odbija prijava radi odobrenja osnivanja i djelovanja HBA s pravom djelovanja na području NRH. AKBFZ, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 1: Akti o likvidaciji HBA i Staroslavenske akademije, primljeno 22. ožujka 1948. Obrazloženje koje se navodi u ovom Rješenju zbog kojeg se odbija odobrenje prijave je sljedeće: »Prema načelu čl. 1. Zakona o udruženjima cilj udruženja je razvijanje političke, kulturne i društvene aktivnosti narodnih masa, a nema garancije da bi taj cilj pomenuto udruženje moglo postići. S obzirom na izloženo stanovište molba za odobrenje osnivanja udruženja Hrvatske bogoslovske akademije nije se mogla uvažiti.«

⁶⁰ Usp. Zapisnik sjednice Odbora HBA u Zagrebu održane 13. prosinca 1949. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 1.: Akti o likvidaciji HBA i Staroslavenske akademije. O ovoj odluci istog dana obaviješteno je i Ministarstvo unutrašnjih poslova (usp. Dopolis HBA od 13. prosinca 1949. upućen Ministarstvu unutrašnjih poslova, Odjelu unutrašnjih poslova pri gradskom I. O. u Zagrebu (br. 1/1949.; u potpisu sveučl. prof. dr. Janko Oberški) o raspuštanju društva HBA. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 1: Akti o likvidaciji HBA i Staroslavenske akademije), a 19. prosinca 1949. obaviješten je

jednoglasno usvojio. Prema odluci donesenoj na sjednici, a u skladu s važećim Pravilima HBA, njezina imovina imala se predati Nadbiskupskom duhovnom stolu što je *de facto* i učinjeno 12. siječnja 1950.⁶¹ Imovina dotadašnjeg odsjeka Staroslavenske akademije predana je pak novoosnovanom društvu.⁶² Tako je, nakon prestanka izlaženja glavnog glasila HBA ukinuta i sama Akademija.

Andrija Živković želio je u svom članku iz 1943. godine objavljenom povodom prvih tridesetak godina izlaženja časopisa dati kritički prikaz i sistematski pregled objavljenih radova u prvih tridesetak godina izlaženja časopisa, no u tome ga je nažalost spriječila »nenadana nemogućnost, da se bavim čitanjem [prikupljenih potrebnih bilježaka]«⁶³. Stoga se dr. Živković ne posvećuje dodatno prikazu povijesnih zgoda i nezgoda časopisa koji bi nam iz njegova pera godinu dana pred ukidanjem Smotre itekako danas bi koristan, već samo u nekoliko redaka izražava žaljenje što HBA nije uspjela koncentrirati veći broj znanstvenih bogoslovskih sila oko BS, pogotovo zbog toga što su »stručne sile na bogoslovskom polju ostale podijeljene i neujedinjene, a znanstveni rad u 'Bogoslovskoj Smotri' sveden u glavnom na profesorski zbor fakulteta i svjetovno svećenstvo«⁶⁴. Dakle, godinu dana pred prekid tiskanja Smotre dr. Živković u svom članku ne spominje nikakve poteškoće koje bi mogle dati naznaku problema zbog kojih će vrlo brzo doći do prekida tiska.

i Nadbiskupski duhovni stol (usp. Dopis HBA od 19. prosinca 1949. (u potpisu dosadašnji predsjednik dr. Janko Oberški) upućen Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu o likvidaciji društva i predaji imovine Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu. AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 1: Akti o likvidaciji HBA i Staroslavenske akademije).

⁶¹ Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 362. Primopredaja imovine HBA Nadbiskupskom duhovnom stolu izvršena je, prema zapisniku od 13. siječnja 1950., dana 12. siječnja 1950. uz prisutnost preč. dr. Pavla Lončara kao preuzimatelja sa strane NDS-a te dr. Janka Oberškog i Josipa Alača kao predstavnika HBA. Za izvor o primopredaji vidi: *Obavijest i zapisnik o primopredaji imovine HBA Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu od 13. siječnja 1950.* AKBF, Materijal velikog sanduka, fascikl br. 1: Akti o likvidaciji HBA i Staroslavenske akademije. U svom članku Josip Butorac kao posljednji poznati podatak o HBA navodi: »God. 1945. ordinarijat zagrebačke nadbiskupije raspustio je HBA i preuzeo u smislu njezinih pravila svu njezinu imovinu«, Josip BUTORAC, *Iz povijesti Hrvatske bogoslovske akademije (1922. – 1945.)*, 22. iz čega proizlazi da 1945. godine definitivno prestaje svako djelovanje HBA. Već je dr. Šagi-Bunić 1977. godine primijetio da to nije točno (usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 361.). Naime, HBA je raspuštena tek u prosincu 1949., a predaja imovine Nadbiskupskom duhovnom stolu nije izvršena 1945. godine već u siječnju 1950. godine.

⁶² Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 362.

⁶³ Andrija ŽIVKOVIĆ, *Bogoslovska smotra kroz trideset godina*, u: *Bogoslovska smotra*, 31 (1943.) 2, 144.

⁶⁴ *Isto*, 145.

Iz rukopisa uvodnog govora dr. Janka Oberškog održanog na XXII. redovitoj glavnoj godišnjoj skupštini HBA 28. veljače 1946., a koji se nalazi pri Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, daju se naslutiti samo neki od razloga zbog kojih se Akademija nalazila u nemogućnosti nastavka tiskanja časopisa: »Zbog prekinutih veza s vanjskim kulturnim svijetom našim je znanstvenim radnicima bio potpuno onemogućen dodir s prvacima znanstvenih radnika na teološkom području, a devalvacijom imovine osjetljivo je pogođena i naša ustanova, tako da smo ostali gotovo potpuno bez materijalnih sredstava pomoću kojih bismo u dogledno vrijeme mogli pomišljati na nastavak izdavanja našeg stručno znanstvenog revije [sic] 'Bogoslovske smotre' i drugih edicija.«⁶⁵ U istom govoru dr. Oberški osvrnuo se, dakle u pisanom pripremnom tekstu, izuzetno opsežno na ondašnje političke prilike u državi i na njihove posljedice na Crkvu, no veći dio tog teksta je prekršten, stoga pretpostavljamo da zbog naknadne osobne redakcije taj dio teksta nije pročitao na sjednici.

Dakle, s jedne strane financijske neprilike sasvim su sigurno dovele do drugog prekida tiskanja časopisa, no ne možemo sa sigurnošću reći da je to bio i jedini razlog.

3. Treće razdoblje objavljivanja *Bogoslovske smotre* (od 1963. godine do danas)

Nova država nakon završetka Drugoga svjetskog rata donosi i nove okolnosti u kojima je trebalo proći poprilično vremena prije nego će se ukazati povoljni uvjeti za ponovno pokretanje *Smotre*. U antireligioznom društvu koje je stvoreno i Crkva i njezino djelovanje a poglavito vjerski tisak bili su onemogućavani ili zabranjeni ili strogo kontrolirani. Djelovanje Crkve pod bilo kojim vidom nastoji se ograničiti, a vjerski tisak je bio pod posebno budnim okom državnih vlasti. Praktički sve do šezdesetih godina prošlog stoljeća društvene prilike onemogućavaju bilo kakvu ozbiljniju inicijativu ponovnog pokretanja *Smotre*.⁶⁶

Nekako upravo u doba Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 1965.) započinje određeno omekšavanje stava jugoslavenskih komunista prema Crkvi i općenito prema religiji, čime se stvaraju uvjeti za određeno teološko djelovanje

⁶⁵ Rukopis uvodnog govora dr. Janka Oberškog od 28. veljače 1946. na održanoj XXII. redovitoj glavnoj godišnjoj skupštini HBA. Zagreb, Nadbiskupijski arhiv, Arhiv Zbora zagrebačke duhovne mladeži, HBA spisi: Izvještaji odbornika glavnoj skupštini HBA 28. veljače 1946. i zapisnik skupštine od 1944. godine.

⁶⁶ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Društvene i crkvene okolnosti u vrijeme utemeljenja i djelovanja Kršćanske sadašnjosti, u: *Nastanak i razvitak Kršćanske sadašnjosti. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija o 40. obljetnici djelovanja. Zagreb, 21. i 22. veljače 2008.*, Zagreb, 2010., 32.

u društvu. Rezultat dijaloga na koji poziva Crkva šezdesetih godina lagano se mogao osjećati i u ondašnjoj državi, gdje se tih godina događaju velike inicijative upravo što se tiče vjerskoga tiska: ponovno će se pokrenuti izdanje Smotre, pokrenut je bilten *Glas s Koncila*, pokrenuti su *Svesci* koji će dovesti do utemeljenja Centra za koncilski istraživanja, dokumentaciju i informacije Kršćanska sadašnjost (22. veljače 1968.) i dr.

Naime, Crkva u Hrvata vrlo brzo prepoznaje da je nužno informirati javnost o događanjima s Koncila, a zatim da je nužno pokrenuti teološka promišljanja koja će ići tragom koncilskih zaključaka. Isprva se tiskovine izdavalo preko Hrvatskog književnog društva sv. Ćirila i Metoda koji izdaje u prvih nekoliko godina i BS, a preko njega započinje uskoro i tiskanje časopisa *Svesci*. Ubrzo kardinal Franjo Šeper izdaje dekret kojim ustanovljuje novu crkvenu ustanovu, Centar za koncilski istraživanja, dokumentaciju i informacije Kršćanska sadašnjost prema, tzv. veljačkom dekretu od 22. veljače 1968. godine, a koji je u početcima bio osmišljen kao proširenje djelatnosti Uredništva časopisa *Svesci*.⁶⁷ Zatim je u svibnju 1977. godine Kršćanska sadašnjost osnovana kao Teološko društvo Kršćanska sadašnjost »prvenstveno zato da se osigura daljnja opstojnost i djelatnost 'Kršćanske sadašnjosti' u tadašnjem poreznom sistemu u SR Hrvatskoj: da naime 'Kršćanska sadašnjost' ne bude s obzirom na poreze tretirana kao *privatnik*, nego kao tijelo *javnoga prava* te da uživa iste pogodnosti kao druge javnopravne kulturne ustanove«⁶⁸. Od početnog primarnog koncilskog usmjerenja Kršćanska sadašnjost će proširiti svoje područje djelovanja na izdavanje brojnih glasila i knjiga, ali i na osnivanje prve informativne katoličke agencije AKSA.

Nakon stanke od gotovo dvadesetak godina, Fakultetski zbor profesora KBF-a napokon 1962. godine odlučuje da je potrebno ponovno pokrenuti časopis *Bogoslovska smotra* te da su prilike povoljne za takav pokušaj. Stoga se kreće u pregovore s Hrvatskim književnim društvom sv. Ćirila i Metoda od kojeg se očekivala dostatna financijska pomoć za taj pothvat. Ugovorena je suradnja prema kojoj je ovo društvo postalo nakladnik Smotre čime je, dakle, preuzelo troškove oko tiskanja i ekspedicije Smotre. Na sjednici Vijeća profesora KBF-a održanoj 25. svibnja 1962. godine izabran je za glavnog urednika prof. dr.

⁶⁷ Vidi: Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Deset godina Kršćanske sadašnjosti (1968-1978), u: *Kršćanska sadašnjost u misli svojih utemeljitelja*, Zagreb, 2008., 13-62. Članak je u cijelosti objavljen također u: *KS: Kršćanska sadašnjost: 1968-1993*, Zagreb, 1993. [nepaginirano]; zatim u: *Bilten KS*, 3 (1979.), 2-59.

⁶⁸ Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Kršćanska sadašnjost kao hrvatski okrugli stol misaonih napora današnjice, u: *Kršćanska sadašnjost u misli svojih utemeljitelja*, Zagreb, 2008., 104. Članak u cijelosti objavljen također u: *KS: Kršćanska sadašnjost: 1968-1993*.

Đuro Gračanin te za odgovornog urednika dr. Tomislav Šagi-Bunić.⁶⁹ Godine 1963. dobivena su sva potrebna odobrenja za tiskanje prvog broja: Imprimatur Nadbiskupskog duhovno stola⁷⁰, podnesena je prijava RH, Izvršnom vijeću Sabora, Uredu za informacije⁷¹, te je s tiskarom Lykos ugovoren posao tiskanja časopisa⁷².

Dr. Gračanin od samog je početka bio protiv toga da se financiranje povjeri spomenutom Društvu sv. Ćirila i Metoda te inzistira na tome da Fakultet sam financira časopis, no to pak u to doba nije bilo ostvarivo.⁷³ U svom stavu inzistira i pod cijenu odstupanja s mjesta glavnog urednika te, nakon što je uredio prvi broj časopisa 1963. godine, ne potpisuje ga on, već to čini, prema odluci Vijeća fakulteta, dr. Ivan Škreblin. Na mjesto glavnog urednika izabran je zatim prof. dr. Jordan Kuničić.

Obnovljena Smotra vrlo brzo je rasprodana te je zbog velikog interesa nakon prve tri godine početna odluka da se časopis objavljuje dva puta godišnje promijenjena od 1966. godine u četiri broja godišnje. To je ujedno i prvi

⁶⁹ Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, *Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«*, 363.

⁷⁰ Usp. Molba Bogoslovsčkog Fakulteta u Zagrebu upućena Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu radi izdavanja Imprimatura za tiskanje BS. AKBF, br. 88/1963 od 9. travnja 1963. S tim u vezi vidi također: Dopis Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu (ur. br. 1259/1963) upućen Dekanatu Bogoslovsčkog fakulteta u Zagrebu od 16. travnja 1963. kojim se izdaje Imprimatur za prvi broj *Bogoslovske smotre*. AKBF, br. 89/1963 od 19. travnja 1963. godine.

⁷¹ Usp. Dopis NRH, Izvršnog vijeća Sabora, Ured za informacije (broj 22-VJ-589 16/1963 od 30. svibnja 1963. U potpisu direktor Vera Jurić) upućen Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu, Redakciji BS o nekompletiranoj prijavi za izdavanje časopisa *Bogoslovska smotra*. AKBF, Ur. br. 150/1963. od 1. lipnja 1963. U vezi nadopune prijave vidi: Dopis Bogoslovsčkog fakulteta u Zagrebu (u potpisu dekan, prof. dr. Janko Oberški) upućen dr. Ivanu Škreblinu kojim se poziva da ispuni anketni listić u prilogu te dostavi dokumente prema potraživanju Izvršnog vijeća Sabora, a zbog izdavanja BS. AKBF, br. 151/1963. od 1. lipnja 1963. Za prvu verziju prijave koja je naknadno nadopunjavana vidi: Dopis Bogoslovsčkog fakulteta u Zagrebu (u potpisu dekan prof. dr. Janko Oberški) upućen Uredu za informacije pri Izvršnom vijeću u Zagrebu kojim se podnosi prijava za izlaženje časopisa BS. AKBF, br. 59/1963. od 27. veljače 1963. godine.

⁷² Usp. Dopis Bogoslovsčkog Fakulteta u Zagrebu od 1. veljače 1963. upućen Novinskom izdavačkom štamparskom poduzeću Lykos u Zagrebu kojim se obavještava o prihvaćanju ponude za tiskanje BS. AKBF, br. 35/1963.

⁷³ Usp. Dopis Bogoslovsčkog fakulteta u Zagrebu (u potpisu dekan, prof. dr. Janko Oberški) upućen Nadbiskupu zagrebačkom dr. Franji Šeperu kojim ga obavještava o priprema za tiskanje prvog broja *Bogoslovske smotre*. AKBF, br. 44/1963 od 14. veljače 1963. U ovom dopisu dr. Oberški izvještava nadbiskupa da se o izlaženju BS raspravljalo na III. izvanrednoj sjednici fakultetskog vijeća održanoj 13. veljače 1963., zatim da dr. Đuro Gračanin nikako i dalje ne želi biti urednik *Smotre* ukoliko financiranje BS-a preuzme Društvo sv. Ćirila i Metoda, a zbog čega je jednoglasno odlučeno da »ovaj broj preuzme kao odgovorni urednik prof. dr. Ivan Škreblin«; ujedno ga, između ostalog, u istom dopisu obavještava da je za urednika daljnjih brojeva izabran jednoglasno prof. dr. Jordan Kuničić.

broj u kojem su objavljena predavanja Teološkog tečaja za svećenike (od 1968. Teološko-pastoralnog tjedna), a koja će se otada redovito objavljivati u jednom od brojeva Smotre.⁷⁴ Iste 1966. godine imenovan je uz već postojećeg glavnog urednika dr. Jordana Kuničića i tehnički urednik dr. Josip Turčinović koji će ovu dužnost obavljati do 1969. godine, kada ga zamjenjuje dr. Adalbert Rebić. Na zahtjev dr. Kuničića 1971. godine oslobađa ga se dužnosti glavnog urednika, a na njegovo mjesto imenovan je dr. Adalbert Rebić. Šest godina kasnije, 1977. godine, Uredništvo je prošireno imenovanjem dr. Marijana Valkovića i dr. Tomislava Ivančića kao članova Uredništva. Dr. Rebić je glavni i odgovorni urednik Smotre od 1979. do 1994. godine, kada tu funkciju preuzima prof. dr. Stjepan Kušar (1995. – 2001.). Na XI. redovitoj sjednici Fakultetskog vijeća KBF-a održanoj 28. rujna 2001. na službu glavnog i odgovornog urednika izabran je prof. dr. Tomislav Zdenko Tenšek (1943. – 2007.) (glavni i odgovorni urednik od 2001. do 2007.).⁷⁵

Razdoblje nakon drugoga ponovnog pokretanja časopisa pokazivalo je također određene financijske probleme koje su ponajviše stvarali još uvijek neredovito podmireni dugovi pretplatnika. Prof. dr. Tomislav Janko Šagi-Bunić, prikazavši u svom članku iz 1977. godine financijske probleme kroz čitavu povijest izlaženja Smotre, govori i tom pretposljednem razdoblju koje je i osobno poznao. Pritom je vrlo dobro ukazao na krucijalne, ali i na krivo ukazivane probleme.⁷⁶

Posljednje razdoblje izlaženja časopisa *Bogoslovska smotra* svakako je obilježeno prijelazom u ruke izdavačke kuće Kršćanska sadašnjost. Prijelaz iz ruku Hrvatskog katoličkog društva sv. Ćirila i Metoda u ruke KS-a dogodio se 1977. godine kao posljedica još jedne velike i teško premostive financijske krize koju su prouzročila i taj put ponajprije dugovanja pretplatnika Smotre koja nisu bila podmirena. No časopis ne prestaje izlaziti već nakladnik vraća tekstove Fakultetu koji se morao sam pobrinuti o daljnjem načinu objavljivanja Smotre. Zbog izuzetno velikih dugovanja koja su stvorena izdavanjem časopisa, HKD sv. Ćirila i Metoda odlučilo je prekinuti nakladu Smotre što je učinilo vraćanjem tekstova Fakultetskom vijeću za četvrti broj godine 1977. godine. U

⁷⁴ Od 1961. g. započinje održavanje Teološkog tečaja koji 1968. godine mijenja naziv u Teološko-pastoralni tečaj (TPT). Od 1968. predavanja s TPT-a objavljuju se u jednom od brojeva *Bogoslovske smotre*. Usp. Zbornik radova s teološko-pastoralnog tjedna za svećenike – Zagreb, 6-9. veljače 1968., u: *Bogoslovska smotra*, 38 (1968.) 1, 1. Također usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 364.

⁷⁵ Usp. Željko TANJIĆ – Anto BARIŠIĆ – Andrea FILIĆ, In memoriam Tomislav Zdenko Tenšek (1. listopada 1943. – 30. kolovoza 2007.), u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 3, 600-601.

⁷⁶ Usp. Tomislav Janko ŠAGI-BUNIĆ, Apel čitateljima »Bogoslovske smotre«, 353.

skladu s ugovorom kojeg su obje strane na početku suradnje potpisale, HKD nije tražio od Fakulteta podmirenje nastalih dugova jer bi se time Fakultet sasvim sigurno našao u daleko većem problemu. Stoga nakon definitivne odluke da Fakultet nije u mogućnosti sam financirati časopis, Fakultetsko vijeće odlučuje na sjednici 25. veljače 1978. godine uputiti upit Centru Kršćanska sadašnjost je li spreman prihvatiti financiranje i nakladu Smotre.⁷⁷ Pročelnništvo Centra Kršćanska sadašnjost prihvatilo je ponudu te je potpisan ugovor o suradnji koja je sve do danas glavni temelj neprekinutoga tiskanja *Bogoslovske smotre*.

Zaključak

Sa sto godina svoga izlaženja *Bogoslovska smotra* je jedan od najstarijih hrvatskih znanstvenih časopisa čija je povijest obilježena najrazličitijim nedaćama. Iako obustavljena tri puta, uspjela je prebroditi svaku nedaću, bilo financijsku, bilo političku, ali i brojne druge nedaće koje su ostale zametene u povijest te su nam danas nepoznate. Prelazila je iz ruke u ruku, od Katoličkog lista, preko Hrvatske bogoslovske akademije, Hrvatskog katoličkog društva sv. Ćirila i Metoda do Kršćanske sadašnjosti, no uvijek ostajući usko navezana na profesore Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, odakle je ponajviše crpila svoje autore koji su bili i njezina pokretačka snaga.

Ovim je časopisom, kako je jednom davno rekao dr. Fran Barac, hrvatsko svećenstvo svjedočilo svoju konstantnu »ljubav u traženju istine, u stjecanju naobrazbe i težnju, da plodove svoga studija dade drugima. I u formi strogo znanstvenih istraživanja, i u lakšoj formi popularizacije naučnih rezultata širem mnoštvu našega naroda«⁷⁸. Samo snažnom vizijom i nepokolebljivom voljom pojedinaca Smotra je prebrodila sva, a pogotovo teška vremena. Vjerujemo da su sve nedaće daleko iza nje te da joj doista predstoji budućnost i u narednih sto godina u kojoj njezina opstojnost više neće biti dovedena u pitanje.

⁷⁷ *Isto*, 366.

⁷⁸ Fran BARAC, U dvadeset i peto godišće..., 9-10.

Summary

**AN HISTORICAL VIEW OF SOME TURNING POINTS IN
THE BOGOSLOVSKA SMOTRA**

Valerija MACAN

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
valerija.macan@gmail.com

On the occasion of the one hundredth anniversary of the periodical Bogoslovska smotra, the author presents an historical overview of three main periods covering this periodical from its beginnings to the present day. Based on previously published articles, the author cites historical facts relating to the launching of the Smotra and to its impediment. The author supports her arguments from archival sources from the Faculty of Catholic Theology in Zagreb and the Archdiocesan archives in Zagreb. On the basis of detailed analysis of the said archival material the author presents new findings about the activities of the periodical and the circumstances surrounding the two times it stopped being published. The author reflects on the Faculty's inability to reinstate the Smotra with its own financial resources as well as the problems caused by subscribers who frequently did not regularly pay the required fees causing debts. The author presents a periodical of publishers of the Smotra which changed over the years. Based on available sources, the author endeavours to portray any possible influence by governments on the periodical's publishing during certain periods.

Key words: Bogoslovska smotra, scientific periodical, history, Croatian Theological Academy, Kršćanska sadašnjost, the Croatian Literary Society of Saints Cyrilus and Methodius, Faculty of Catholic Theology.